Κ. ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗ

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΗΘΥΜΝΗΣ ΑΝΘΙΜΟΣ
(ΠΕΡΙ ΤΟ 1730 Μ. Χ.)

Εἰς τὴν ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου δημοσίαν Βιβλιοθήκην τῆς Φανερωμένης σώζεται σήμερον χειρόγραφος κῶδιξ, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ μεγάλου θεολόγου τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «εἰς τὰ Ἱερὰ Παράλληλα»[1]. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι μεγάλου σχήματος (28,50×19,50), ἐγράφη δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1600 μ. Χ., ὡς ἐμφαίνει βιβλιογραφικὸν σημείωμα σωζόμενον ἐν τέλει τοῦ θεολογικοῦ κειμένου (φ. 323α) ὡς ἑξῆς: *«1600 ἐτελειόθει τὸ παρὸν βιβλίον......»*.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ὅλου χειρογράφου κώδικος (φ. 323β) ἐγράφησαν δι᾽ ἄλλων χειρῶν δύο κτητορικὰ σημειώματα ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

Α´

«Τῷ παρὸν ὑπάρχει καμοῦ τοῦ εὐτελοῦς κ(αὶ) ἀναξίου | ἀνθίμου ἐπισκόπου ῥηθύμνης. Τὸ ὁπίον ἔλαβα | ἀπὸ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λίξει γενομένου κὺρ κονσταντίου | πρόην κρήτης. ὁ θ(εὸ)ς ὁ ἅγιος νὰ ἀναπαύσει τὴν ψυχ(ὴν) | αὐτοῦ μετὰ τῶν δικέων. ὅπιος δε βουληθὶ ἀλοτριόσαι | αὐτῷ χορῆς τῆς ἐμῆς θελήσεως ἔστω ἀσυγχόρητος».

Β´

«Νῦν δὲ ὑπάρχει γερασίμου διδασκάλου τοῦ | ἐκ παλαιῶν φωκαίων. Καὶ ὅποιος βουληθῇ | νὰ τὸ ἀλλοτριώσῃ νὰ ἔχῃ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγί(ων) | τριακοσί(ων) δέκα κ(αὶ) ὀκτὼ θεοφόρων πατέρ(ων) | τῶν ἐν νικαία συνόδου ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

γεράσιμος ὁ διδάσκαλος ἀποφαίνεται:»

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων δύο κτητορικῶν σημειωμάτων τὸ πρῶτον ἔχει στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν Κρήτην, ἅτε μνημονεῦον δύο Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ὑπῆρξαν καὶ κτήτορες τοῦ κώδικος Φανερωμένης: τὸν Ἄνθιμον, Ἐπίσκοπον Ρηθύμνης, καὶ τὸν Κωνστάντιον, Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης.

---

[1]) B. Altaner, Patrology, translated by Hilda C. Graef, Freiburg-Edinburgh-London, 1960, pp. 635 sq.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 18:02:08 EEST - 167.114.118.212

Τὸ κτητορικὸν τοῦτο σημείωμα δὲν φέρει χρονολογίαν, ὁ δ' ἐν αὐτῷ μνημονευόμενος Ἄνθιμος, Ἐπίσκοπος Ρηθύμνης, εἶναι παντελῶς ἄγνωστος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης [2]. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ ἕτερος τῶν κατονομαζομένων Ἱεραρχῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης Κωνστάντιος, εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν πηγῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ περιπετείας. Διὸ δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ χρονολογήσωμεν τὸ κτητορικὸν σημείωμα καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ γνωρίσωμεν τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μέχρι σήμερον ἀγνώστου Ἐπισκόπου Ρηθύμνης Ἀνθίμου.

Κατὰ τὰς σωζομένας πηγάς, ὁ Κωνστάντιος Χαλκιόπουλος περὶ τὸ 1711 μ. Χ. ἀνέλαβε διὰ πρώτην φορὰν τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Κρήτης. Μετὰ ταῦτα ἐλθὼν εἰς ρῆξιν πρὸς δύο Κρῆτας Ἄρχοντας τοῦ Μ. Κάστρου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνστάντιος ἐξώσθη τοῦ θρόνου καὶ ἐξωρίσθη τῆς Κρήτης τῷ 1716 μ. Χ.

Ἐνεργείᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Γ' ὁ Κωνστάντιος τῷ 1719 μ. Χ. ἐπανῆλθε εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. Τῷ 1722 μ. Χ., διά τινας ἀντικανονικὰς πράξεις του, ὁ Κωνστάντιος ἀπώλεσεν δριστικῶς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον καὶ συγχρόνως καθῃρέθη τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματός του καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Κύπρον.

Τῷ 1727 μ. Χ., ἐπὶ Πατριάρχου Παϊσίου τοῦ Β', ὁ καθῃρημένος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνστάντιος ἔτυχε τῆς συγγνώμης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀποκατέστη εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμά του χωρὶς ὅμως νὰ λάβῃ καὶ τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Κρήτης.

Ὁ Κωνστάντιος Χαλκιόπουλος ὡς πρώην Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῇ Μονῇ Μ. Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους περὶ τὸ 1728 μ. Χ. [3].

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν γνωστῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἐπισκόπων Ρηθύμνης ὑπάρχει κενὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1722 καὶ 1776 μ. Χ. [4]. Καὶ τῷ μὲν 1722 Ἐπίσκοπος Ρηθύμνης ἦν ὁ Δανιήλ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ

---

[2]) Περὶ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπισκόπων Ρηθύμνης βλ. Ν. Τωμαδάκη, Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἐπ. Ἑτ. Βυζαντ. Σπουδ., 10 (1933), σ. 213 - 14. Τοῦ αὐτοῦ, Ἔλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645 - 1898), Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Κρητικῶν Σπουδῶν, τόμ. Γ' (1940), σ. 140 - 141.

[3]) Περὶ τοῦ Κωνσταντίου Χαλκιοπούλου βλέπε, Ν. Τωμαδάκη, Εἰδήσεις κλπ., σ. 199 καὶ Ἔλεγχος κλπ., σ. 122.—Μ. Γεδεών, Αἰνιγμάτων ἱστορικῶν λύσις ἢ δέσις, Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπ., Β' (1939), σ. 295.

[4]) Ν. Τωμαδάκη, Εἰδήσεις κλπ., σ. 213 καὶ πρὸ πάντων Ἔλεγχος κλπ., σ. 140.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 18:02:08 EEST - 167.114.118.212

ἔτος τοῦτο διεδέχθη τὸν καθαιρεθέντα καὶ συγχρόνως ἐξορισθέντα Ἀρχιεπίσκοπον Κωνστάντιον Χαλκιόπουλον.

Κατὰ δὲ τὸ 1776 μ. Χ. Ἐπίσκοπος ἦν ὁ Γεράσιμος. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν δύο τούτων γνωστῶν Ἐπισκόπων Ρηθύμνης Δανιὴλ καὶ Γερασίμου πρέπει βεβαίως νὰ λάβῃ θέσιν ὁ ἄγνωστος ἡμῖν Ἄνθιμος. Φαίνεται δ' ἀκόμη ὅτι ὁ Ἄνθιμος οὗτος, ὡς ἔχων στενὰς σχέσεις πρὸς τὸν πρώην Κρήτης Κωνστάντιον, παρ' οὗ ἔλαβεν ὡς δῶρον τὸν κώδικα Φανερωμένης, θὰ κατέλαβε τὸν θρόνον Ρηθύμνης εἰς χρονολογίαν πλησιεστέραν πρὸς τὸ ἔτος 1722 μ. Χ. Οὐδόλως δ' ἀπίθανον ὁ Ἄνθιμος οὗτος νὰ διεδέχθη τὸν Δανιήλ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ἄνθιμος ἤκμασε περὶ τὸ ἔτος 1730 μ. Χ.

Συμπληρωματικὴ Σημείωσις: Ἡ ὑπόθεσίς μας ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ρηθύμνης Ἀνθίμου πλήρως ἐπεβεβαιώθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Α΄ Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔσχομεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συμμετάσχωμεν.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἐπεσκέφθημεν τὴν ἐν Ἡρακλείῳ Βικελαίαν Βιβλιοθήκην, ἔνθα εἴδομεν καὶ τὸν ἐλλόγιμον κ. Ν. Σταυρινίδην, Διευθυντὴν τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου τῆς πόλεως ταύτης. Λόγου γενομένου περὶ τοῦ Ρηθύμνης ἀγνώστου Ἐπισκόπου Ἀνθίμου, ὁ κ. Σταυρινίδης μοὶ ἐπέδειξεν ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει τουρκικὸν ἔγγραφον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 κώδικος τῶν ἐν λόγῳ Τουρκικῶν Ἀρχείων, εἰς τὸ ὁποῖον ρητῶς ἀναφέρεται Ἄνθιμός τις Ἐπίσκοπος Ρηθύμνης ἐν ἔτει Ἐγείρας 1143 (=7 Ἰουνίου 1731 μ. Χ.)[5].

Διὰ τὴν συμπληρωματικὴν ταύτην εἴδησιν θερμῶς εὐχαριστοῦμεν τὸν ἐλλόγιμον κ. Ν. Σταυρινίδην.

---

[5]) Τουρκικὸς κῶδιξ ὑπ' ἀρ. 16 (σ. 201) καὶ Ἑλλην. μετάφρασις τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀρ. 2184.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 18:02:08 EEST - 167.114.118.212